

Збереження ідіостилю Джейн Остін в українських перекладах

Індивідуальним стилем вважається система змістових і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам одного автора, яка робить унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження. Дослідники текстів змушені так чи інакше розглянути проблему авторського чи індивідуально стилю. Адже «індивідуальний почерк» автора, його манера виявляється вже в самому факті вибірковості, перевазі певних лексичних, морфологічних, синтаксичних, фонетичних засобів, що стають базою формування більш складних і яскравих образів. З урахуванням антропоцентризму сучасної наукової парадигми проблема індивідуального стилю стає однією з ключових у лінгвостилістиці художнього тексту.

Основною метою художнього перекладу можна вважати збереження ідіостилю. Досі немає єдиної позиції як у визначенні характерних рис ідіостилю, так і у використанні єдиного терміна (ідіостиль, ідіолект, стиль, індивідуальний стиль, стильова манера). Поняття ідіостилю та ідіолекту, що по-різному визначаються дослідниками і, відповідно, потрапляють у різні ряди співвідношень з поняттями мови, тексту та «мовної особистості», вже довгий час є центральними проблемами лінгвістичних досліджень. Наразі це пов'язано із підвищенням уваги до проблем, що стосуються індивідуальної мовної творчості автора.

У загальному розумінні ідіостиль – це «сукупність глибинних механізмів створення текстового простору певним автором, що відрізняють його від інших» [1, с. 28]. У вузькому значенні ідіостиль пов'язаний з системою мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери певної мовної особистості автора.

Індивідуальність авторського стилю полягає в наявності специфічної сукупності авторських стилістичних прийомів, характеризується наявністю певного принципу відбору і комбінації різних мовних засобів та їх трансформацій у запропонованій автором концепції. Індивідуальний авторський стиль письмового мовлення передбачає вербальну форму вираження індивідуально бажаних автором мовних засобів і їх граматичних та лексичних значень. Вивчення індивідуальної авторської стилістики – це дослідження авторського вибору мовних засобів, задуму і його виконання, втілених в текст.

Н.А. Фатєєва також розглядає ідіостиль як певним чином організовану структуру і позначає його як «сукупність глибинних текстопороджуючих доміант і констант». Дослідниця виділяє чотири типи структурних елементів ідіостилю, що розрізняються за рівнем формалізації: ситуативні, концептуальні, операціональні і композиційні «метатропи». Утворюючи ієрархічно впорядковану, але при цьому замкнуту систему, «метатропи» ідіостилю є його «каркасом» [2, с. 72].

Характеризуючи поняття ідіостилю, важливо також зазначити, що у творчості певного автора виділяються твори або тексти, між якими встановлюється відношення семантичної еквівалентності за різними текстовими параметрами: способом структурування ситуації, єдністю концепції, композиційними принципами, звуковою і ритміко-синтаксичною організацією.

Д.В. Псурцев висуває положення про три рівні (аспекти) стилю художнього тексту, що утворюють ієрархію (зверху вниз): стиль – ідіостиль – мікроідіостиль. Стиль – це узагальнений тип, що співвідноситься з загальними рисами художньої літератури, ідіостиль – індивідуальна реалізація цього типу, що співвідноситься з текстами певного автора, а мікроідіостиль (поняття, запроваджене автором) – унікальна реалізація індивідуального, пов'язана з конкретним текстом певного автора [1, с. 31].

Якщо говорити про ідіостиль в контексті художньо-літературного тексту, то найбільш актуальним є комунікативно-стилістичний підхід, коли характер мовного втілення образу автора як мовної особистості автора визначається цілою низкою чинників: вербально-семантичним, когнітивним, мотиваційно-прагматичним.

В.В. Виноградов не раз підкреслював, що принципи і закони словесно-художньої побудови образу автора слід шукати в тексті самого художнього твору. Досліджуючи зв'язок між автором та структурою створюваного ним тексту як словесно-художнього цілого, В.В. Виноградов доходить висновку про те, що «стиль письменника ... створює і відтворює індивідуально-виразні якості і співвідношення речей-образів, типових для творчої системи саме цього художника» [3, с. 207]. Мова є вирішальним фактором у розкритті творчої індивідуальності письменника. При дослідженні ідіостилю найважливішими є такі властивості мови як творчий характер, функціональна спрямованість, роль у відображенні авторського бачення світу. Художній текст несе на собі відбиток авторських уявлень, концепцій, досвіду, ціннісних орієнтирів та особистісних ознак, що є генетично, культурно та соціально детермінованими. Це зумовлює орієнтацію дослідників індивідуального стилю автора на врахування екстралінгвістичних і культурологічних чинників породження та сприйняття художнього твору [4, с. 56]. Чим виразніша та глибша індивідуально-стилістична особливість творчості того чи того письменника або окремого літературного твору, тим більш гостро та різносторонньо виступають поряд з об'єктно-структурними якостями і особливості художньої манери письменника.

Творчість Джейн Остін, яскравої і своєрідної письменниці, яка жила на рубежі 18 і 19 століття, являє собою цікаву сторінку в історії англійського роману. Видатна представниця пізнього англійського

Просвітництва, Джейн Остін дотепер визнається майстром просвітницького реалістичного роману, чудовим стилістом та психологом.

Джейн Остін вважається провісницею реалізму в британській літературі, основоположницею сімейного, «жіночого» роману. Її книги є визнаними шедеврами і вражають своєю невігядливою ширістю та простотою сюжету, на тлі глибокого психологічного проникнення в душі героїв та іронічного, м'якого, справжнього «англійського» гумору. Джейн Остін до цього часу по праву називають «Першою леді» англійської літератури [5].

Для того, щоб точно та правильно донести до читача свою думку, створити в нього певне враження, викликати почуття Дж. Остін вдавалася до застосування у романі «Гордість та упередженість» великого багатства мовностилістичних прийомів лексичного, синтаксичного та лексико-синтаксичного рівнів. Вони покликані не лише індивідуалізувати мовлення автора, а й збагатити його емоційними нюансами, увиразнити художнє зображення. Під час дослідження було визначено такі основні лексичні мовностилістичні засоби вираження, використані у романі «Гордість та упередженість»: метафора, іронія та епітет.

Найбільш яскраво виражена у мові письменниці іронія (ситуативна та асоціативна). Під час аналізу роману спостерігаємо, як образ автора займає позицію певного персонажа й іронічно висловлюється мовою героя. Одним із способів збереження іронії в україномовних перекладах є синтаксичне уподібнення, або дослівний переклад:

The business of her life was to get her daughters married; his solace was visiting and news [6, с. 4]. – *Справою свого життя вона вважала видання заміж своїх дочок, його втіхою – ходіння по гостях та плітки* [7, с. 5].

Іншим способом перекладу іронії є антонімічний переклад, коли форма слова чи словосполучення замінюється на протилежну (позитивна – на негативну і навпаки):

"Your examination of Mr. Darcy is over, I presume," said Miss Bingley; "and pray what is the result?" "I am perfectly convinced by it that Mr. Darcy has no defect. He owns it himself without disguise" [6, с. 52]. – *«Гадаю, ви вже закінчили своє дослідження містера Дарсі? – запитала міс Бінглі. – І якого ж висновку ви дійшли?» «Я прийшла до переконання, що містер Дарсі – особистість абсолютно бездоганна. Здається він і сам цього не приховує»* [с. 53].

Особливість індивідуального стилю письменниці полягає також у використанні значної кількості метафор, які зберігаються у перекладі. У романі здебільшого зустрічається проста метафора. Одним із способів її відтворення є повний, або дослівний, переклад:

You mistake me, my dear. I have a high respect for your nerves. They are my old friends [61, с. 4]. – *Серденько, ви неправильно мене зрозуміли. Ваші слабкі нерви викликають у мене надзвичайну повагу. Вони – мої давні друзі* [59, с. 5].

Як бачимо, значення цієї метафори абсолютно зрозуміле, тому її можна перекласти дослівно. Повний переклад використовують також у тих випадках, коли у мові оригіналу та мові перекладу співпадають традиційні правила вживання метафори

Епітети письменниці вживає з метою надання творові виразності й емоційної забарвленості. Наприклад, фразові епітети є скомпресованими фразами, що знаходяться в атрибутивній позиції до іменника і містять багато додаткової інформації про людину або предмет:

His appearance was greatly in his favour; he had all the best part of beauty, a fine countenance, a good figure, and very pleasing address [6, с. 63]. – *Його зовнішній вигляд був привабливим до надзвичайності: він мав дуже красиве обличчя з тонкими рисами, добру статуру і напрочуд приємні манери* [7, с. 67].

Найхарактернішими синтаксичними засобами, притаманними для прози Джейн Остін, є еліпс, парцеляція, полісиндетон, повтор. Основним способом перекладу еліпсу є синтаксичне уподібнення, або дослівний переклад. Хоча еліпс зустрічається переважно в розмовних елементах, проте інколи його можна побачити і у письмовій мові.

They now walked on in silence; each of them deep in thought [6, с. 214]. – *Якийсь час вони йшли мовчки, кожен заглибившись у власні думки* [7, с. 229].

У цьому складносурядному реченні випущений підмет *was*. Перекладач об'єднав частини речення, переклавши другу частину дієприслівниковим зворотом.

Парцеляція, полісиндетон та повтор використовувалися для характеристики психологічного стану літературного героя, а інколи мали описову функцію, зображуючи оточення, умови чи деталі зображуваних подій.

Отже, можемо зробити висновок, що індивідуальний стиль Джейн Остін було максимально збережено в українському перекладі роману «Гордість та упередженість». Для подолання труднощів, що виникають під час відтворення мовностилістичних засобів, перекладач вдало підібрав відповідники з метою збереження комунікативної функції стилістичних засобів.

Література

1. Псурцев Д.В. Перевод и дискурс / Д.В. Псурцев. – М. : Высшая школа, 2002. – 165 с.
2. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов / Н.А. Фатеева. – М. : Агар, 2000. – 280 с.
3. Виноградов В.В. О теории художественной речи / В.В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1971. – 240 с.
4. Золян С.Т. От описания идиолекта – к грамматике идиостиля / С.Т. Золян. – М. : Высшая школа, 1989. – 117 с.
5. Kenneth L. Moler. "Group Voices" in Jane Austen's Narration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jasna.org/persuasions/moler.htm>.
6. Остен Дж. Гордість та упередженість / Пер. з англ.

В. К. Горбатъка. – Харків : Фоліо, 2005. – 350 с. – (Світова літ.). 7. Jane Austen. Pride and prejudice / Jane Austen. – London : Wordsworth Classics, 2007. – 329 p.